

Sosiaali- ja terveysministeriön lausuntopyyntö: Monikanavarahoituksen purkamisen valmistelun virkamiesselvitys, VN/22558/2020

Liikenne- ja viestintäministeriön lausunto monikanavarahoituksen purkamista koskevaan virkamiesselvitykseen

Liikenne- ja viestintäministeriö (jatkossa LVM) kiittää mahdollisuudesta lausua monikanavarahoituksen purkamisen valmistelusta. LVM pitää huolellista valmistelua ja vaikutusten selvittämistä tärkeänä parlamentaarisen työryhmän tueksi. LVM kiinnittää lausunnossaan huomiota selvityksen luvussa 4.2. arvioituihin muihin matkakorvauksiin, niitä koskeviin vaihtoehtoihin ja eri vaihtoehtojen arvioituihin vaikutuksiin.

LVM pitää erityisen tärkeänä, että monikanavarahoituksen purkamiseen liittyvien matkakorvausvaihtoehtojen jatkovalmistelussa otetaan huomioon käynnissä olevat eduskunnan hyväksymän valtakunnallisen liikennejärjestelmäsuunnitelman toimenpiteet ja tavoitteet päällekkäisen työn ja keskenään ristiriitaisten lopputulosten välttämiseksi.

Julkisesti tuettujen kyytien kokonaistarkastelun tarve

Virkamiesselvityksessä todetaan, ettei muiden kuin sairausvakuutuslain mukaisten korvausten arviointi ole kuulunut ryhmän toimeksiantoon. Tästä syystä selvityksessä käsitellään ainoastaan sairausvakuutuslain 4 luvun perusteella korvattavia matkoja.

LVM pitää erittäin kannatettavana virkamiesselvityksen esitystä siitä, että jatkovalmistelussa julkisesti tuettuja matkoja selvitetään ja tarkoituksenmukaiseksi osoittautuvien osien myös kehitetään yhdessä etenkin taksikyytien osalta. Julkisesti tuettujen kyytien kehittäminen edellyttää kokonaistarkastelua valtioneuvostotasolla sisältäen sairausvakuutuslain piiriin kuuluvien kyytien lisäksi myös sosiaalihuolto- ja perusopetuslain sekä vammaispalvelulainsäädännön alaiset kuljetuspalvelut. Kuten selvityksessä todetaan, myös eduskunta on edellyttänyt julkisesti tuettujen, takseja käyttävien kuljetusten selvittämistä ja kehittämistä. Liikenteen palveluista annetun lain, taksiliikennelain 155 ja 171 §:n sekä ajoneuvolain muuttamisesta annettuun hallituksen esitykseen antamassaan vastauksessa (EV 34/2021 vp – HE 176/2020 vp) eduskunta on lausunut edellyttävänsä, että valtioneuvosto käynnistää ja toteuttaa viipymättä lainsäädäntöhankkeen ja muut tarvittavat toimenpiteet julkisesti tuettujen kuljetusten kehittämiseksi ja nykyisten haasteiden ratkaisemiseksi yhteistyössä alan toimijoiden kanssa.

Parlamentarisesti valmisteltuun, 15.4.2021 julkaistuun valtakunnalliseen liikennejärjestelmäsuunnitelmaan sisältyy useita henkilökuljetusten yhdistelyä koskevia toimenpiteitä, joilla osaltaan pyritään edistämään eduskunnan edellä mainitun vastauksen lausumassa esitettyjä toimia.

Tavoitteena on, että kunnat ja valtio edistävät pitkäjänteisesti henkilökuljetusten yhdistelyä. Valtio kohdentaa joukkoliikenneviranomaisille ja kunnille valtionavustusta henkilökuljetusten yhdistelyyn. Suunnitelman mukaan sosiaali- ja terveysministeriö, opetus- ja kulttuuriministeriö ja liikenne- ja viestintäministeriö käynnistävät yhteistyössä Kuntaliiton sekä muiden viranomaisten ja sidosryhmien kanssa työn julkisesti tuettujen kuljetusten kehittämiseksi. Valtio määrittelee henkilökuljetusten yhdistelyn edistämiseksi vastuutahon vastuuministeriöiden kesken. Vastuutaho arvioi mahdollisuuksia yhdistellä kuntien ja KELA:n hankkimaa tai korvaamaa lakisääteistä liikennettä toisiinsa sekä joukkoliikenteeseen ohjeistuksen ja yhtenäisten hankintakäytäntöjen avulla.

LVM painottaa, että monikanavarahoituksen purkamisen jatkovalmistelussa on tärkeää huomioida julkisesti tuettujen kyytien kokonaisnäkökulma sekä valtakunnalliseen liikennejärjestelmäsuunnitelmaan sisältyvät henkilökuljetusten yhdistelyyn liittyvät toimenpiteet ja tavoitteet.

LVM katsoo, että julkisesti tuettujen kyytien kehittämistarpeita ja tarvittavia säädösmuutoksia selvittämään olisi tarkoituksenmukaista perustaa poikkihallinnollinen työryhmä. Työryhmän tarkempaan järjestäytymiseen voidaan palata lähitulevaisuudessa.

Taksipalveluiden saatavuus

Edellä mainitussa eduskunnan vastauksessa edellytettiin myös, että valtioneuvosto arvioi ja toteuttaa viipymättä kaikki lainsäädännölliset ja muut toimenpiteet, jotka tarvitaan taksipalvelujen saatavuuden parantamiseksi.

LVM jakaa valmisteluryhmän käsityksen siitä, että markkinaehtoisten taksipalvelujen saatavuus ja julkisesti tuettujen taksipalvelujen saatavuus ovat vahvasti kytköksissä toisiinsa etenkin syrjäseuduilla. Julkisesti tuettujen kuljetusten rahoitusta ja tilausjärjestelmiä kehitettäessä tulisikin ottaa huomioon, että taksitoimialan liikevaihdosta noin 40% tulee erilaisista julkisesti tuetuista kyydeistä. Vaikka täsmällistä tietoa taksipalvelujen saatavuudesta eri puolilla Suomea ei tällä hetkellä ole käytettävissä, LVM:n käsityksen mukaan markkinaehtoisten taksipalvelujen kysyntä on monin paikoin riittämätöntä ylläpitämään sellaista taksipalvelujen tarjontaa, joka kaikkina aikoina turvaisi julkisesti tuettujen taksipalvelujen saatavuuden esimerkiksi selvityksessä mainittuja lyhyitä terveydenhuoltomatkoja varten. Etenkin syrjäseuduilla paikallisten taksiyrittäjien liiketoiminnan jatkamismahdollisuudet saattavat olla hyvin pitkälti riippuvaisia julkisesti tuetuista tai hankituista kuljetuksista, joiden tuoman liikevaihdon varassa taksiyrittäjä on mahdollisesti kiinnostunut tarjoamaan myös markkinaehtoisia taksipalveluja.

LVM katsoo, että taksipalvelujen saatavuuden parantamisen kannalta on olennaista, että julkisesti tuettujen kuljetusten kehittämisessä ja kuljetuspalveluja hankittaessa tehdään ratkaisuja, jotka mahdollisuuksien mukaan pikemminkin tukevat kuin heikentävät markkinaehtoisten liikkumispalvelujen saatavuutta alueella.

Taloudelliset vaikutukset

Taloudellisten vaikutusten osalta työryhmä nostaa esiin, että korvausten rahoitusvastuun siirtyminen esitetyissä vaihtoehtoissa osittain tai kokonaan hyvinvointialueille muodostaisi hyvinvointialueille kannustimia lisätä matkojen yhdistelyä (huomioiden myös vpl- ja shl-matkat). Selvityksessä ei tarkemmin perustella, millä tavalla vaihtoehdot kannustaisivat kuljetusten yhdistelyyn. LVM katsoo, että jatkovalmistelussa tulisi huomioida myös tämä näkökulma.

Selvityksessä todetaan, että nykyisen sairausvakuutuslain perusteella matkakustannukset korvataan sen mukaan, kuinka paljon matka olisi tullut maksamaan käyttäen halvinta käytettävissä olevaa matkustustapaa. Halvimmalla matkustustavalla tarkoitetaan ensisijaisesti julkista, kaikille avointa säännöllistä joukkoliikennettä ja siihen ketjuttamalla yhdistettyä eri liikennevälineillä tehtyä matkaa, palveluliikennettä tai kutsujoukkoliikennettä. Jos vakuutetun sairaus, vaikea vamma tai liikenneolosuhteet edellyttävät erityisajoneuvon käyttöä, vakuutetun matkakustannukset korvataan erityisajoneuvon käytöstä aiheutuneiden kustannusten perusteella. Nykyinen sairausvakuutuslain mukainen korvauskäytäntö vaikuttaisi siten osaltaan tukevan joukkoliikenteen mahdollisuuksien hyödyntämistä julkisesti tuetuissa kuljetuksissa siellä missä se on mahdollista.

LVM tuo lisäksi esiin, että integroimalla tuettu henkilöliikenne tiiviimmin avoimeen joukkoliikenteeseen voidaan saavuttaa kokonaistaloudellisesti järkeviä ja tehokkaampia palveluja, mikä tukisi palvelutason säilyttämistä erityisesti harvemmin asutuilla alueilla. Joukkoliikenteen, ml. palveluliikenne ja kutsujoukkoliikenne, palvelujärjestelmä tulee nähdä osana koko liikennejärjestelmää ja liikennejärjestelmäsuunnittelua, jolla puolestaan on kiinteä yhteys maankäytön suunnitteluun ja peruspalvelujen palveluverkkojen kehittämiseen.

Valtakunnallisen matkakeskuksen perustaminen

Virkamiesselvityksen liitteessä 6 (Matkaryöryhmän vaikutustenarviointitaulukko) on alustavasti arvioitu ja verrattu matkakorvausten järjestämisvastuiden ja rahoittamisen vaihtoehtoja erityisesti hallinnon näkökulmasta. LVM kiinnittää tässä vaiheessa huomiota esitettyyn vaihtoehtoon "HM", jossa perustettaisiin sosiaali- ja terveydenhuollon taksimatkojen järjestämisestä ja maksatuksista vastaava valtakunnallinen matkakeskus.

Jatkotyössä valtakunnallisen matkakeskusvaihtoehdon toteutustapa ja vaikutukset tulisi arvioida huolellisesti ottaen huomioon myös kokemukset aiemmista vastaavan kaltaisista hankkeista. Valtakunnallisen matkojen yhdistelykeskuksen perustamiseen on aiemmin tunnistettu liittyvän useita käytännön ongelmia kyytien järjestämisessä, minkä vuoksi kuljetusten järjestämistä ja yhdistelyvastuuta on siirretty kuntatasolle. Osa aiemmin havaituista haasteista olisi mahdollisesti ratkaistavissa teknologian kehittymisen myötä. Valtakunnallisen matkakeskuksen perustaminen ja siihen liittyvä täysin uusien tietojärjestelmien kehittäminen sitoisi kuitenkin merkittävästi resursseja. Se ei silti välttämättä ratkaisisi alkuperäistä ongelmaa julkisesti tuettujen kyytien rahoituksen pirstaleisuudesta,

parantaisi olennaisesti kyytien yhdistelymahdollisuuksia tai tukisi julkisen joukkoliikenteen hyödyntämistä ja kehittämistä esteettömämpään suuntaan.

Monikanavarahoituksen purkamisen yhteydessä LVM ehdottaa käytettäväksi esimerkiksi matkapalvelukeskuksen tai matkojen yhdistelykeskuksen käsitettä selkeyden vuoksi, sillä termi matkakeskus on liikenteen alalla tarkoittanut vakiintuneesti usean liikennemuodon yhdistävää terminaalia.

Esteettömyys ja käyttäjänäkökulma

LVM pitää tärkeänä, että jatkovalmistelussa vaikutusten arvioinnissa kiinnitetään erityistä huomiota palvelujen käyttäjän näkökulmaan huomioiden etenkin esteettömyyden osalta ikääntyneet, vammaiset ja muut erityisryhmät. Selvityksessä on käsitelty vaikutuksia asiakkaiden kannalta yltäosaisesti todeten, että muutos rahoitustapaan ei aiheuta olennaisia muutoksia asiakkaiden kannalta. Mikäli matkat siirtyisivät hyvinvointialueiden tai matkapalvelukeskuksen korvaamiksi, vaikutukset kuitenkin riippuisivat siitä, miten matkojen korvaaminen ja tilaaminen järjestetään. Käyttäjän näkökulmasta erityisen tärkeää on, että matkaketjut ovat sujuvia ja matkakorvausten hakuprosessi on mahdollisimman yksinkertainen. Jatkotyössä näiden vaihtoehtojen vaikutuksia tulisi arvioida kattavasti asiakkaiden tarpeiden ja palvelujen saatavuuden näkökulmasta.

Olli-Pekka Rantala
Osastopäällikkö, ylijohdaja

Helinä Teittinen
Ylitarkastaja

Jakelu

Sosiaali- ja terveysministeriö